

IZ KORESPONDENCIJE DRAGUTINA A. PARČIĆA

Mihovil BOLONIĆ

1. Dragutin A. Parčić¹ ostavio je oporučno Staroslavenskoj akademiji u Krku, uz lijepi novčani iznos, također i sve svoje rukopise, glagoljske knjige, tiskarske stvari (među njima i glagoljska slova koje je sam izrađivao) i drugo.² U njegovoj vrijednoj ostavštini, koja se čuva kod biskupskog ordinarijata u Krku (u posebnom ormaru), nalazi se i njegova korespondencija. Veći dio te korespondencije sačinjavaju pisma koja su Parčiću pisali njegovi znanci i prijatelji, dok naprotiv ima vrlo malo njegovih odgovora i pisama.

U želji da u tim pismima nađem nešto što bi moglo zanimati našu kulturnu javnost potrudio sam se da ih pregledam. Posebno me zanimalo pitanje glagoljice u Hrvatskoj u njegovo doba (druga polovica 19. st.), kao i pitanje tiskanja bogoslužbenih knjiga (misal, časoslov, obrednik i dr.) za popove glagoljaše i slično. Međutim, uz to sam našao i nekoliko zanimljivih podataka o crkveno-političkim prilikama u Istri i na kvarnerskim

1 Dragutin A. Parčić rodio se u opjevanom i glagoljaškom Vrbniku 26. svibnja 1832. Osnovnu školu polazio je u Vrbniku, a gimnazijske i bogoslovske nauke u Zadru. Redovničke zavjete kao trećoredac-glagoljaš položio je god. 1854. u Glavotoku na Krku, a za svećenika je bio zaređen 1855. Godine 1857. i 1858. bio je profesor hrvatskog jezika i matematike na zadarskoj realci. Zatim ga nalazimo u samostanima sv. Pavla na Školjiću (kod Zadra), u Krku i Zadru i zatim od god. 1868. u Glavotoku, gdje ostaje do svoje sekularizacije (1876) kada polazi u Rim za kanonika sv. Jeronima, gdje i umire 25. prosinca 1902.

Kao leksikograf izdao je: „Rječnik ilirsko (slovenski) – talijanski” i „Rječnik Talijansko-Slovenski (Hrvatski)” koji su doživjeli više izdanja te „Grammatica della lingua slava (Illirica)” (1873). Posebne zasluge stekao je za hrvatski glagolizam svojim staroslavenskim Misalom (1893). Iste godine izdao je i hrvatski Obrednik.

Više o Parčiću vidi: DAROSLAV (tj. dr. Kvirin Kl. BONEFAČIĆ), Dragutin A. Parčić (1832–1902), Krk 1903; Stjepan IVANČIĆ, Povjestne crte o samostanskom III Redu sv. O. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri, Zadar 1910, str. 197–200; Ignacije RADIĆ, Fra Dragutin Parčić, Vjesnik Provincije franjevaca trećoredaca glagoljaša, Zagreb 1963; Vjekoslav SPINČIĆ, Crtrice iz hrvatske književne kulture Istre, Zagreb 1926, str. 91–94; Ivan GRŠKOVIĆ, Školstvo i prosvjeta u Vrbniku u doba crkvene uprave, Krčki kalendar 1941, str. 80–81; Mihovil BOLONIĆ, Parčićeva tiskara u Glavotoku, Rijeka 1965, str. 5–34; ISTI, O životu i radu Dragutina A. Parčića, Bogoslovska smotra 4, 1972, 413–433; ISTI, Najnoviji prilozi leksikografskom i fotografskom radu Dragutina A. Parčića, Krčki zbornik, 1972, 377–383; ISTI, u M. BOLONIĆ–I. ŽIC ROKOV, Otok Krk kroz vjekove, 1977, 189–190; Zlatko VINCE, Leksikografski pokušaji u Dalmatinskoj Hrvatskoj 19. stoljeća, Forum 1–2, 1972, 272–296; Nada GRČEVIĆ, Fotografska ostavština Dragutina Parčića, Radovi Instituta JAZU, 19, Zadar 1972.

2 Uspor. Zapisnici odborskih sjednica i glavnih skupština Staroslavenske akademije u Krku; Vjekoslav ŠTEFANIĆ, Staroslavenska akademija u Krku, Croatia sacra 22, 1944, 3–56 i navedena literatura pod 1.

otocima. Radi se o porečko-pulskoj biskupiji nakon premještaja porečko-pulskog biskupa Jurja Dobrile u Trst, te o krčkoj biskupiji nakon smrti njezinog biskupa Ivana Josipa Vitezića. Ostavljajući ono što se tiče glagoljice i tiskanja staroslavenskih knjiga za drugi put, ovdje želim iznijeti ono što se u toj korespondenciji odnosi na porečko-pulsku i krčku biskupiju.

2. Međutim, prije nego prijedem na samu stvar, smatram korisnim reći ovdje nešto o Parčičevoj korespondenciji i njegovim dopisnicima. Kako je poznato, Dragutin A. Parčić bio je član provincije franjevac trećoredaca-glagoljaša do 20. travnja 1876, kad je kao svećenik đakovačke biskupije, na prijedlog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, bio izabran za kanonika hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu. Parčić je i nakon toga ostao u najboljim odnosima sa svojom redovničkom provincijom i njezinim članovima, te je kasnije rado dolazio u omiljeli mu samostan Glavotok, na zapadnoj strani otoka Krka prema Belom na Cresu, gdje je proveo velik dio svoga redovničkog života. Tamo je imao i svoju tiskaru „Serafinski tisak”³ s latinskim i glagoljskim slovima koja je sam izrađivao. O tim dobrim odnosima svjedoči i najveći dio njegove korespondencije.

Među ostalima s njim su se najviše dopisivali redovnički provincijali (redodržavnici) o. Josip dr. Turčić⁴ i o. Carevko (Hijacint) Buić.⁵ Svi oni gajili su prema njemu posebno poštovanje i ljubav, o čemu nam govore njihova pisma. Tako ga npr. o. Turčić (pisao je vrlo lijepom talijanštinom) u svojim pismima naziva: „Mio Dilettissimo e Stimabillissimo Amico” (pismo od 22. IX. 1876. iz Porta na Krku) ili „Mio Ottimo e Dilettissimo Amico” (14. VIII. 1876. - Porat) ili „Mio stimattissimo e carissimo amico” (22. VIII. 1876) itd, a o. Carevko Buić naslovljuje svoja hrvatski pisana pisma: „Prečastni Gospodine i mili prijatelju” (Krk, 9. IX. 1880) ili „Prečastni i Dragi Gospodine” (Krk, 21. IX. 1880) ili „Ljubeznivi i Prečastni Gospodine” (Krk, 28. VII. 1876) ili pak jednostavno „Prečastni Gospodine”. Uz razne redovničke obavijesti i stvari privatne naravi oni su mu priopćavali i druge vijesti od općeg značaja, kao npr. crkveno-političke, o pitanju glagoljice, o tiskanju glagoljskih knjiga itd.

3. Na temelju spomenute korespondencije, u ovom prvom napisu želim iznijeti ono što se odnosi na porečko-pulsku biskupiju nakon odlaska biskupa Jurja Dobrile⁶ u Trst i na pitanje krčke biskupije nakon smrti biskupa Ivana J. Vitezića.⁷

3 Opširnije o tome: M. BOLONIĆ, Parčičeva tiskara, str. 5–34.

4 O. Josip dr Turčić, franjevac trećoredac (glagoljaš), rođen u Dubašnici na Krku god. 1814, a umro u Portu (Dubašnica) 1877. Naučitelj mudroslovlja i tri puta redovnički provincijal (redodržavnik), tj. dvaput uzastopce od god. 1848–1854, i treći put god. 1860–1863.

5 O. Carevko (Hijacint) Buić, franjevac trećoredac (glagoljaš), rođen u selu Milohnići na otoku Krku (1839). Umro na Glavotoku, isto na Krku, 14. rujna 1918. Bio je triput biran za provincijala i to god. 1878, 1887. i 1892.

6 Dr Juraj Dobrila rodio se u selu Veliki Ježenj (župa Tinjan – Istra) 16. travnja 1812. Srednju školu polazio je u Pazinu, Karlovcu i Gorici, a bogosloviju u Gorici. Za svećenika je bio zaređen 11. rujna 1837. Viši teološki studij nastavio je u Beču u zavodu Augustineumu, gdje se upoznao s Josipom Jurjem Strossmayerom. Carskim dekretom od 12. listopada 1857. bio je imenovan porečko-pulskim biskupom, što je Sv. stolica potvrdila bulom od 1. prosinca 1857 (Milanović ima 12. XII. 1857). Posvećen za biskupa 2. svibnja 1858. Zatim biskup u Trstu od 20. rujna 1875. do smrti (13. I. 1882). Opširnije o Dobrili vidi: Božo MILANOVIĆ, Hrvatski narodni preporod u Istri, I, Pazin 1967, 211–319; Francesco BABUDRI, I Vescovi di Parenzo e la loro Cronologia, Parenzo (Coana) 1910, str. 106; Vj. SPINČIĆ, n. dj., 81–82.

7 Dr Ivan Josip Vitezić rodio se u Vrbniku 27. VIII. 1806. Zaređen u Beču 30. IX. 1829. Po završetku bogoslovske studija u Beču u Augustineumu bio je perovođa u dvorskoj kancelariji u

Za bolje shvaćanje stvari treba reći nešto o crkveno-političkim prilikama u Austro-ugar-skoj monarhiji u ono doba, tj. u drugoj polovici 19. stoljeća. Austrija je imala patronat nad Crkvom,⁸ stoga je ova bila ovisna o volji vladara. To sve bilo je još više potencirano „josefinističkim crkvenim pravom“, tj. naredbama Josipa II. „circa sacra“.⁹ Tako je vladar u Beču imenovao biskupe koje bi Sv. stolica potvrdila; kanonike je imenovao vladar na prijedlog biskupa. Isto je vrijedilo i za župnike i druge važnije službe (beneficije). Za proglašenje i izvršenje papine bule tražio se tzv. *placetum regis*.¹⁰ Uz političku podobnost pri imenovanju crkvenih službenika, kao i otvaranju i ukidanju biskupija i drugih službi, posebnu su ulogu odigrali i financijski razlozi. To je bilo i uzrokom, osobito u prvoj četvrti 19. stoljeća, što se mnoge biskupije godinama nisu popunjavale. Tako je npr. porečka biskupija bila bez biskupa 11 godina, osorska 15 godina, rapska 9 godina, Trst 19, a Pula čak 27 godina¹¹ i tako mnoge druge u Dalmaciji. Takvo je stanje potrajalo do 1828, kad je austrijski car Franjo I. (1792–1835) uspio dobiti pristanak pape Leona XII. (1823–1829) o preuređenju crkvene uprave u Istri i Dalmaciji. Tako su bulom Leona XII. *Locum beati Petri* od 30. lipnja 1828. bile ukinute dvije nadbiskupije (dubrovačka i splitska) i sedam biskupija (osorska, rapska, ninska, skradinska, trogirska, korčulanska i stonska) te u Istri pulska, novigradska i koparska. Krčka biskupija (kojoj su bile pripojene osorska i rapska) s istarskim biskupijama porečko-pulskom i tršćansko-koparskom potpale su pod metropoliju u Gorici.¹² To sve potrebno je imati na umu u daljnjem izlaganju.

I. PITANJE POREČKO-PULSKE BISKUPIJE

I. Nakon provedbe navedene bule *Locum beati Petri* ostale su u Istri samo dvije biskupije: tršćansko-koparska i porečko-pulska. Austrijski su carevi od 1830. predlagali Sv. stolici za Trst slavenske biskupe, jer je tršćanska biskupija imala većinu slavenskih vjernika i jer se austrijski ljudi tada nijesu dovoljno pouzdavali u talijanske biskupe. Tako je 1830. tršćanskim biskupom bio imenovan Matej Ravnihar (1830–1845)¹³ kojeg je naslijedio drugi Slovenac dr Jernej (Bartol) Legat (1845–1875).¹⁴

Beču, a od god. 1842. do 1854. savjetnik za crkvene poslove kod Namjesništva u Zadru. Imenovan krčkim biskupom 16. studenoga 1854. i potvrđen od Sv. stolice bulom od 23. ožujka 1855. Uz drugo, nastojao je da se u Krku osnuje hrvatska gimnazija i da se u krčkoj biskupiji obnovi benediktinski red. Umro je u Krku 6. rujna 1877. Više o njemu vidi: Ivan MILČETIĆ, Ivan Josip Vitezić, biskup krčki, *Vijenac* 1878, br. 28; M. BOLONIĆ u: M. BOLONIĆ–I. ŽIC ROKOV, *Otok Krk kroz vjekove*, 115–116.

8 O patronatu vidi: M. BOLONIĆ, n.dj, 100–106; ISTI, Crkveni patronat na području senjsko-modruške biskupije, *Senjski zbornik*, V/1973, 219–318.

9 Uspor. J. BUTURAC-A. IVANDIJA, *Povijest Katoličke Crkve među Hrvatima*, Zagreb, 1973, 222 i d.

10 Ivan OSTOJIĆ, *Proglas za jubilarni oprost 1826. godine u Splitu*, *Crkva u svijetu*, 2/1980, 183.

11 B. MILANOVIĆ, n.dj, 64–65; *Šematizam krčke biskupije 1935*.

12 J. BUTURAC-A. IVANDIJA, n.dj, 263; I. OSTOJIĆ, n.mj; Karlo JURŠIĆ, *Bula pape Lava XII „Mjesto bl. Petra“*, *Kačić*, 3/101–126; M. BOLONIĆ, n. dj, 100; B. MILANOVIĆ, n.dj, 63–66.

13 Matej (slov. Matevž) Ravnihar, rodom Slovenac, bio je imenovan tršćanskim biskupom 1830. Već 1802. bio je profesor dogmatike u Ljubljani, a poslije se preselio u Trst. Ustoličen je 15. siječnja 1832. Bio je u vezi s Kopitarom i drugim slavistima. Napisao je četiri nabožne i dvije školske knjige na slovenskom jeziku. Umro je 1845. Usp. B. MILANOVIĆ, n.dj, 67, 212.

Međutim, porečko-pulskim biskupom bio je 1830. imenovan Talijan Antun Peteani (1830–1857),¹⁵ koga je naslijedio istarski Hrvat dr Juraj Dobrila (1857–1875):

Smrću tršćanskog biskupa Bartola Legata (1875) tršćanska biskupija je ostala bez biskupa. Budući da je J. Dobrila imao veze s visokim političkim ličnostima i uživao priličan ugled na carskom dvoru i kod samog cara, premda je često i odlučno prigovarao austrijskoj politici, postao je 1875. tršćansko-koparskim biskupom. Dobrila je bio biskup u Trstu sedam godina, tj. do svoje smrti (1882).¹⁶

2. U vezi s ovim Dobrilinim premještajem u Trst neki su doveli u pitanje daljnji opstanak porečko-pulske biskupije, o čemu više podataka u tom smislu nalazimo u spomenutoj Parčičevoj korespondenciji.¹⁷ Donosimo ih ovdje kronološkim redom.

Tako ex-provincijal franjevac trećoredaca glagoljaša, o. Josip dr Turčić, u pismu od 14. kolovoza 1876. piše Dragutinu A. Parčiću u Rim o tome kako ga razni prijatelji usmeno i pismeno nastoje uvjeriti da biskup Dobrila nastoji porečko-pulsku biskupiju pripojiti tršćanskoj („...tende di riunire la Diocesi Parenzo-Pola alla propria...”). Turčić sa svoje strane odbija takvu ideju kao nerazboritu i neopravdanu, tim više „što kler i narod Istre imaju veliku potrebu za dobrim i energičnim pastišom”. I zatim, vjerojatno u vezi s Parčičevim pismom, nastavlja: „Zaista, Vi mi bacate novo svjetlo na tu stvar, koje donosi malo ljubavi svojem autoru. Mislim uvijek na egoizam. Neka oni misle!”

O istom predmetu Turčić ponovno piše Parčiću u pismu od 21. kolovoza 1876. iz kojeg se može zaključiti da mu je i Parčić pisao o tom pitanju. Turčić, naime, piše Parčiću: „Vijest, koju mi je Vaše Gospodstvo udostojalo se saopćiti”, tj. o pitanju porečko-pulske biskupije, „uzbudila je i pokrenula ogorčenu Istru, tako da su svi uznemireni”. I zato provincijsko vijeće i sve porečko-pulske općine i kler mole cara da odmah imenuje („di nominare immediatamente”) novog porečko-pulskog biskupa. U tu svrhu bili su zamoljeni za posredovanje tršćanski namjesnik Pino¹⁸ i papinski nuncij u Beču.

14 Dr Jernej (Bartol) Legat, isto Slovenac, naslijedio Ravnihara na tršćansko-koparskoj biskupskoj stolici. Gimnazijske nauke svršio u Pazinu, a bogosloviju u Gorici gdje je kasnije bio profesor dogmatike. Bio je ustoličen u Trstu 18. travnja 1847, a u Kopru 15 dana kasnije. U Trstu je 1849. otvorio sjemenište za bogoslove četvrtog tečaja, u kojem je prvi ravnatelj i profesor bogoslovlja bio dr Juraj Dobrila. Poticao je osnivanje narodnih škola itd. Umro je 1875. Više o njemu: B. MILANOVIĆ, n. dj, 67–68 i dr.

15 Antun Peteani bio je ustoličen kao porečko-pulski biskup 28. listopada 1830. Talijan iz Gorice, polazio je bogosloviju u Ljubljani i zatim nastavio bogoslovske nauke u Augustineumu u Beču. Pokušao je osnovati sjemenište, ali nije uspio. Biskupijski svećenički kandidati polazili su školu većinom u mletačkoj pokrajini gdje su se uzgajali u talijansko-iredentističkom duhu. Umro je 1857. Naslijedio ga je I. Dobrila.

16 B. MILANOVIĆ, n. dj, 254 i d. i 319–321.

17 O tome mi je u pismu od 18. listopada 1980. napisao prof. Josip Šajina, kancelar Biskupskog ordinarijata u Poreču, ovo: „U Istri je poznat prijedlog Dobrile da se porečko-pulska biskupija (već od bule 1828. Pula i Poreč) ukine i njezin teritorij spoji s tršćanskom, ali mi još nismo našli spisa o tome u porečkom arhivu”. Na ovome, kao i na drugim podacima, zahvaljujem i ovdje prof. J. Šajini.

18 B. MILANOVIĆ, n. dj., 268.

Turčić zatim nastavlja i piše da se Dobrila našao u nesnosnom osinjaku („in un molesto vespaio”). I u vezi s time pita se tko može u savjesti odobriti ovako strašan prijedlog koji može štetiti vjeri. U nastavku piše da Dobrilu možda krivo optužuju iz osvete prema biskupiji u kojoj je doživio neuspjeh („fiasco”) kao biskup i kao kandidat za carevinsko vijeće u Beču.¹⁹ „Zaista, čut će ih lijepih. Ali tko je krivac svoga vlastitog zla neka oplakuje sam sebe”. Ukoliko se pak tiče pitanja politike i narodnosti, u to ne ulazim”.

S time u vezi Turčić šalje Parčiću u Rim originalno pismo pokrajinskog kapetana,²⁰ kojeg u pismu naziva prijateljem („la lettera dell'amico”), sa svrhom da o tome obavijesti kompetentne u Rimu i poduzme shodno kako se ne bi prihvatio Dobrilin prijedlog („perchè non ne sia data adesione ai progetti di Dobrila”). Budući da vlasti u Rimu rade sporo („kanno il metodo di camminare col piè di principio”), ovdje zainteresirani nadaju se uspjehu, računajući da im vrijeme ide u prilog. Turčić se uzda u Parčićev prijateljski upliv, jer se radi o pravednoj stvari („la causa per me giustissima”). A za uzvrat cijela će ga porečko-pulska biskupija blagoslivljati. Turčić u završetku pisma ponovno apelira na Parčića: „Učinimo, odlični prijatelju, ono malo što stoji u našoj moći”. Moli ga napokon da ga o rezultatu u stvari obavijesti.

(U istom pismu Turčić obavješćuje Parčića kako mu neki dobri prijatelj – senjski kanonik – piše u pismu od 18. kolovoza 1876. da će novoimenovani senjski biskup Posilović biti posvećen u Zagrebu 27. tekućeg mjeseca te da će 10. rujna preuzeti u posjed senjsko-modrušku biskupiju).

Koliko je Turčiću stajalo na srcu pitanje porečko-pulske biskupije pokazuje i činjenica da već 22. rujna 1876. ponovno piše Parčiću o istoj stvari. Turčić u pismu piše kako je Istra uzbuđena i uznemirena; čudi ga samo što se svećenstvo pokazuje indiferentnim, što je teško shvatljivo, jer prestaje ljubiti autora toga plana (tj. Dobrilu). Odmah po premještanju Dobrile (u Trst, op. M.B.) raširila se vijest o spomenutom planu. Stoga je pokrajinski kapetan u lipnju 1875. uputio odlučni prigovor tršćanskom namjesniku Pinu o toj stvari.²¹ Stvar je zatim zamukla jer su je držali svršenom dok nije stigao Parčićev mig o navedenom planu – u pismu od mjeseca kolovoza. I zato je njegova zasluga što se pitanje opet pokrenulo.

Turčić nadalje javlja Parčiću kako je papinski nuncij iz Beča brzojavno odgovorio na molbu pokrajinskog odbora: „Nikakva odluka nije donesena u Rimu gdje je on odmah preporučio njihove molbe i želje...” Ujedno mu saopćuje kako je prijatelju Viduliću

19 ISTO, 235–238, 286.

20 Dr Franjo Vidulich, rodom iz Malog Lošinja (krčka biskupija), bio je 16. travnja 1868. izabran za predsjednika pokrajinskog sabora (zemaljski kapetan) u Poreču. Na tom mjestu ostao je 21 godinu, tj. do smrti 23. siječnja 1889. Kao talijanski iredentist najvjestio je „novu eru” čime je mislio na nepriznavanje Hrvata i Slovenaca u Istri i njihovih prava (B. MILANOVIĆ, n. dj., 262.).

21 Porečki markiz Gianpaolo Polesini (koga su seljaci u poreštini zvali Kamalić) bio je 1848. imenovan predsjednikom sabora (zemaljski kapetan) i ostao je na tom položaju do 1868, kad ga je naslijedio Fr. Vidulich. A 1874. bio je izabran za narodnog zastupnika u carevinsko vijeće u zapadnoj Istri, dobivši 14 glasova više nego Dobrila (za istočnu Istru bio je izabran dr Dinko Vitezić iz Vrbnika). B. MILANOVIĆ, n.dj., 210, 221, 257, 262 itd.

(tj. pokrajinskom kapetanu u Poreču) priopćio njegove mudre nakane, misli i savjete jer su doista pravedni.

Turčić u nastavku piše Parčiću kako su Vidulić i Dobrila protivnici (suparnici) po narodnosti (nel principio della nazionalità), ali u tome ne vidi razlog za čuvanje ili ukidanje jedne biskupije.

Iz njegova pisma dalo bi se zaključiti da se istovremeno mislilo i na Dobrilinog nasljednika u Poreču, ukoliko naime ne dođe do ostvarenja navedenog plana, tj. do sjedinjenja porečko-pulske biskupije s Trstom. Kao kandidati spominjali su se: dr Franjo Anijan Feretić²² i dr Ivan Nepomuk Glavina.²³ Turčić uvjerava Parčića – na temelju vrlo dobrog izvora („da ottimo fonte”), da Feretić u Rimu stoji bolje od Glavine i da ne zna razlog zašto prvi ne bi bio „persona grata” kod bečke vlade. I stoga mu je teško vjerovati kad mu (Parčić) piše da je „konačno isključen naš dobri i vrijedni Feretić...” Doista, Dobrilin nasljednik postao je dr I. Glavina.

(U istom pismu Turčić javlja Parčiću da je biskup Posilović 10. rujna 1876. preuzeo u Senju u posjed senjsko-modrušku biskupiju te o sve slabijem zdravstvenom stanju krčkog biskupa Vitezića).

U vezi s navedenim planom o ukidanju porečko-pulske biskupije i njezinom sjedinjenju s tršćanskom iskrsla je i druga ideja o sjedinjenju porečko-pulske s krčkom biskupijom. U tom smislu o. Carevko (Hijacint) Buić u pismu, datiranom u Krku 23. listopada 1876., piše Parčiću: „Ganka se (-govorka se) da Prisiv. Vitezić okrene u Beč da bude pridružena Porečka Biskupija Krčkoj! A ni vridan²⁴ vladati ni ovom, pak ako je istina u to čudo da isti Biskupi nastoje pomanjiti broj Biskupijáh. Pak šta nete napadniti činiti i reći?...” (O biskupu Posiloviću piše, da se nastanio u Senju 8. rujna. „Pročitah Pastirski List izdan tom prilikom. Dobre nakane, ali kamo će s'onim gazdaricami!”).

U pismu od 31. listopada 1876. Turčić ponovno piše Parčiću u vezi s ukidanjem porečko-pulske biskupije. Piše mu da je od njega očekivao nove vijesti o Dobrilinom nasljedniku, ali valjda nema ništa važno kad šuti. I zatim mu opisuje novonastalu situaciju. Videći, naime, začetnik poznatog plana (tj. Dobrila, op. M.B.) izazvano protivljenje

22 Dr Franjo Anijan Feretić rodio se u Vrbniku 3. prosinca 1816. Nakon bogoslovnog studija u Zadru i Gorici bio je zaređen za svećenika 29. prosinca 1839. Kao pitomac u Augustineumu u Beču postigao je doktorat iz bogoslovlja. Potom je u Krku vršio službu kancelara Biskupskog ordinarijata (1846–1877); zatim je bio kanonik teologalis, narodni zastupnik u istarskom pokrajinskom saboru u Poreču i onda kao biskup – član virilist u istom saboru. Bio je odlikovan zlatnim križem za zasluge. Imenovan je (designatus) za krčkog biskupa 5. prosinca 1879; potvrđen (confirmatus) od Sv. stolice bulom Lava XIII. 29. veljače 1880. Biskupiju je uzeo u posjed 4. lipnja iste godine. Ustanovio je zakladu za osnivanje hrvatske gimnazije u Krku – s glavnicom od 50.000 forinta. Umro je u Krku 19. ožujka 1893. Pokopan je u Košljunu (usp. M. BOLONIĆ-I, ŽIC ROKOV, n. dj., 116; I. GRŠKOVIĆ, n. dj.).

23 Nakon skoro trogodišnje sedisvakancije u Poreču (5. VII. 1875–19. VI. 1878) bio je dr Ivan Nepomuk Glavina 19. VI. 1878. carskim dekretom imenovan porečko-pulskim biskupom i potvrđen bulom Lava XIII. 13. IX. 1878. Posvećen je za biskupa 6. X. 1878. Nakon smrti tršćansko-koparskog biskupa Dobrile bio je 3. VII. 1882. premješten u Trst. Godine 1896. odreče se službe i bi imenovan naslovnim biskupom Teresiopolija (drugdje Teodoropolija) i zatim naslovnim nadbiskupom Pelusija. Umro je u Servoli blizu Trsta 10. XI. 1899 (Prema F. BABUDRI, n. dj., str. 106. Podatke mi pružio prof. J. Šajina, na čemu mu i ovdje izričtem svoju zahvalnost).

24 Zbog bolesti.

istome, uskočio je s drugim planom, tj. da se počeka s imenovanjem novog porečkog biskupa do smrti krčkog biskupa Vitezića, da se onda obje sjedine sa sjedištem u Puli oduzevši, dakako, pri tom nešto i za tršćansku biskupiju.

I onda nastavlja: „Kad se čulo za to, što nije na čast njezinom autoru, raspališe se Istra i Krk, i onda uslijediše protest na protest”. Zatim u nastavku opisuje što se sve poduzelo u tom smislu. Najprije je 7. listopada pokrajinsko vijeće imenovalo posebnu delegaciju koja će zamoliti cara da odmah imenuje porečko-pulskog biskupa. „Moj prijatelj” (il mio amico) Vidulić, pokrajinski kapetan, otputovao je 16. listopada u Beč, nakon što je govorio s namjesnikom Pinom (u Trstu) koji mu je dao dobre nade. Došavši u Beč, Vidulić je govorio s ministrom koji je od cara i nuncija tražio da se stvar što prije riješi. Bilo mu je obećano da će sve biti uređeno netom se dobiju zatražene informacije od namjesništva. Ministar je pokrajinskom kapetanu također obećao da će s njim govoriti prije nego li se stvar riješi. Ministar nadoda da stvari ne mogu ići drukčije nego da se biskupija sačuva, jer se doista nije mislilo na njezino ukidanje.

Turčić nadalje piše kako mu je prijatelj (Vidulić) poručio da je obaviješten iz Rima o traženju informacija, te da mu one daju nadu da se u ruci želi imati razlog bilo za ukidanje biskupije bilo za sedisvakanciju.

U Krku pak vruće žele da se ustanovi da li je glas o ukidanju krčke biskupije nakon smrti biskupa Vitezića doista pronio biskup Dobrila. Na koncu moli Parčića neka mu oprostí što se tako dugo zadržao na toj temi, ali to čini u uvjerenju da ga to zanima i ujedno ga moli da mu prenese ako bi saznao nešto novo što bi moglo biti od koristi.

Turčić se u pismu od 18. studenoga 1876. ponovno vraća istoj, kako je on naziva, „domaćoj temi” („natale materia”). U vezi s time javlja Parčiću kako je 12. tekućeg mjeseca imala stići u Beč domaća delegacija koju sastavljaju: kanonik Franko, župnik „di Montona” (Motovun sa kolegijalnim kaptolom), barun Ivan Pavao Polesini²⁵ i dr Barsan, načelnik Pule,²⁶ da bi kod cara pospješila imenovanje biskupa u Poreču. Vlada još nije prosljedila ministarstvu navedene informacije, jer je to zamoljena prije careva odgovora spomenutom izaslanstvu koje ima vrlo dobro pripravljen teren.

Vijest o suspenziji imenovanja porečkog biskupa do smrti krčkog biskupa I. Vitezića silno je uzбудila Krčane koji su po savjetu „prijatelja” Vidulića („dietro il suggerimento dell'amico Vid[ulich]...”) 4. tekućeg mjeseca uputili energičan protest nunciju u Beču, moleći ga da to dade do znanja kako u Beču tako u Rimu. Prijepis istog protesta bio je dostavljen i metropoliti u Gorici. Na pitanje da li je takav prijedlog uistinu potekao od Dobrile isti prijatelj Vidulić je odgovorio da to u savjesti ne može potvrditi. Prva vijest o tome došla je iz Cresa. Isti prijatelj (Vidulich) inzistira da Krk ne odustane od svoga pothvata.

Turčić u istom pismu nadalje upozorava Parčića da pazi komu i što piše. Povod za to dalo mu je pismo kanonika Fr. Feretića od 4. tekućeg mjeseca koji mu piše kako mu je 3. tekućeg mjeseca pripovijedao o Ivan Marija (Gianmaria Žgaljić, op. M.B.) da je Parčić pisao iz Rima gvardijanu u Glavotok kako je *krčki biskup* predložio ujedinjenje po-

25 Vidi bilj. 21.

26 Ivan Barsan načelnik u Puli. Usp. B. MILANOVIĆ, n. dj., 148–184.

rečke i krčke biskupije. Na to Feretić kaže da ne može zamisliti veće nesmotrenosti i da ne razumije gdje i kako je mogao doći do ove gluposti: „Za mene je to misterij. I ako budete imali priliku pisati u Rim, zamolite dopisnika (tj. Parčića, op. M.B.) da riješi tu zagonetku. Da ne bi bila posrijedi kakva đavolska zloća na štetu onoga koji nema nikakve krivnje.” Međutim, nada se da će protest poslan nunciju, za koji je bio zamoljen da ga prosljedi Sv. stolici, otvoriti oči i slijepima. Napokon Feretić piše da je Parčić uzeo jedno za drugo („un quid per quid”) ili da je o. Ivan Marija stvar krivo shvatio.

Ovo bolno pitanje koje je toliko uzбудilo duhove u Istri i krčkoj biskupiji bilo je napokon — nakon skoro trogodišnje sedisvakancije u Poreču — riješeno imenovanjem Dobrilinog nasljednika u Poreču, dra Ivana Nepomuka Glavine, carskim dekretom od 19. lipnja 1878.²⁷

II. PITANJE KRČKE BISKUPIJE I KRČKOG BISKUPA

1. Kako je premještaj porečko-pulskog biskupa dra Jurja Dobrile u Trst dao povoda raznim kombinacijama o ukidanju porečko-pulske biskupije, kao što smo prije vidjeli, tako je i smrt krčkog biskupa dra Ivana Josipa Vitezića, koji je umro 4. rujna 1877, bila uzrokom mnogim nagađanjima — koliko o budućnosti same biskupije toliko i o ličnosti novog krčkog biskupa. O jednom i o drugom nalazimo više podataka u pismima sačuvanim u Parčićevoj korespondenciji. Sadržaj tih pisama, ukoliko se odnose na ovu materiju, donosimo ovdje kronološkim redom.

2. Prvo što je posebno zanimalo Krčane bilo je pitanje Vitezićeva nasljednika: da li će to biti domaći čovjek ili kakav stranac — „talijanaš il nemškutar”? Pri tome moramo imati na umu ono što je već prije rečeno o austrijskom patronatu nad Crkvom, te da je u tom smislu biskupa imenovao car, a potvrdila Sv. stolica. Prema tome, državne su vlasti pri tom više gledale na političke nego na vjerske interese. K tome ovdje moramo imati u vidu i činjenicu da je to bilo doba antislavenske politike te da je pri imenovanju biskupa posebnu ulogu igrala politička podobnost. Od domaćih kandidata spominjali su se krčki kanonik dr Franjo A. Feretić, koji je ujedno bio i narodni zastupnik u istarskom saboru u Poreču,²⁸ i drugi Krčanin dr Ivan Crnčić, kanonik i rektor hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu.²⁹

27 Francesco BABUDRI, *I Vescovi di Parenzo e la loro Cronologia*, Parenzo (Coana) 1910, str. 106. Prema tome u knjizi J. BUTURAC-A. IVANDIJA, n. dj., str. 339, u katalogu porečkih biskupa treba god. 1875., kao godinu imenovanja, ispraviti i postaviti: Ivan Glavina 1878—1882.

28 B. MILANOVIĆ, n. dj., 228 i dalje bilj. 22.

29 Dr Ivan Crnčić rodio se u Polju (o. Krk) 2. svibnja 1830. Nakon osnovne škole u Dobrinju i gimnazije u Rijeci i Senju i bogoslovske studija u Gorici bio je zaređen za svećenika 12. X. 1856. Na Sveučilištu u Beču postigao je doktorat bogoslovlja. Vrlo mlad — po želji biskupa J.J. Strossmayera — postao je 1863. kanonik, a malo zatim i rektor hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu. Tu je službu vršio do svoje smrti 1897. godine. Bavio se slavistikom, osobito glagoljskim spomenicima, te je o tome objavio i više zanimljivih rasprava. Prvi je skoro potpuno pročitao znamenitu Bašćansku ploču. Među njegovim brojnim radovima, objavljenima u „Književniku” i raznim izdanjima JAZU, posebno spominjemo njegovo djelo: Najstarija povijest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji, Rim 1867. Crnčić je bio i član dopisnik JAZU od god. 1882. (vidi: Vj. SPINČIĆ, n. dj., 89—91).

U tom smislu, već prije Vitezićeve smrti, o. Carevko Buić javlja Parčiću iz Krka (28. VII. 1876), među ostalim novostima iz svećeničkih i redovničkih redova, i slijedeće: „Prečastni Feretić stavio se ozbiljno učiti glagolicu. Jeli to znak Biskupstva za Krk? Uprosi u mene Bukvar veći za upoznat se s' pismenimi slovi...”

Međutim, prvo pismo koje se odnosi na naš predmet, a koje je pisano iza Vitezićeve smrti (6. IX. 1877), došlo je iz Krka. Pismo je vrlo zanimljivo jer ga je pisao Parčiću privremeni „kancilir” Biskupskog ordinarijata u Krku, pop Mihovil Mužina.³⁰ Mužina u pismu od 21. prosinca 1877. najprije piše Parčiću o općenitom zanimanju Krčana za novog biskupa kao i o akciji Rabljana za otcjepljenje od krčke biskupije. Taj dio pisma donosim ovdje u cijelosti: „Bog zna čuje li se štogod o našem budućem biskupu. Došao prekjučer savjetnik Vitezić³¹ iz Beča al ne donio nikakve viesti. Njeki dan pisao Vikariju³² Apošt.[olski] namjestnik iz Beča knjigu (- pismo) u kojoj med ostalim izrazio se da se je ufati skoromu imenovanju. Jeli to samo izraz njegove želje ili temeljite kakve viesti, to je drugo pitanje. Naše svećenstvo najvolilo bi Črnčiča (- Crnčiča) vašega druga kao poznatoga poštenjaka i domorodca, al valja pitati kako je on pri vladi; pa ti njeki misle da bi nam mogao doći stranac – talijanaš il nemškutar – Bože nas sačuvaj! Međutim Rabljani se žele odciepit od ove biskupije, pa su u tu svrhu i molbenicu zgotovili, pa ju i poslali Papinomu poslaniku u Beč, koji će ju naravski odbiti. To sve nam prijavio Vitezić. Jesu li i Ministarstvu poslali to se baš ne zna; u zapisnik kaže Vitezić da nije još došla, ako nisu ju otpremili baš osobno na Ministra. Za uzrok svojoj molbi da navadaju taj, što bi združiv se s nadbiskupijom zadarskom dobili i koje mjesto u malom sjemeništu – Zmajević – tako bar da je savj.[etnik] Antonietti kazao. U ostalom sva je prilika, da će im se želje izjaloviti... Brižni Celebrini (tj. kapitularni vikar, op. M.B.) vas u skrbi kako da bolje biskupijom ravna...”

U vezi sa sedisvakancijom nakon Vitezićeve smrti mučila je Krčane i mogućnost ukidanja krčke biskupije. Prvi koji je takvu bojazan saopćio Parčiću u Rim bio je o. Jerko Malešić.³³ On naime u pismu, datiranom u Portu 7. travnja 1878, među ostalim piše

30 Mihovil Mužina rodio se u Dubašnici (o. Krk) 5. veljače 1850., a za svećenika je bio zaređen 28. rujna 1873. Službovao je u Krku kao kancelar Biskupskog ordinarijata od god. 1877. do 1878. i zatim kao župnik u raznim župama biskupije. Bio je umirovljen kao župnik-dekan Omišlja. Bio je poznat kao pučki propovjednik i veliki narodnjak. Umro u Dubašnici 23. veljače 1933.

31 Dr Dinko Vitezić, brat biskupa I. Vitezića, rodio se u Vrbniku 24. srpnja 1822. Svršivši pravničke nauke u Beču i Padovi, bio je imenovan financijskim nadsavjetnikom u Zadru. Kao narodni borac bio je od 1873. do 1891. jedini narodni zastupnik istarskih Hrvata u carevinskom vijeću u Beču. O njegovom plodnom radu u bečkom parlamentu govore njegove Poslanica I (1873–1885) i II (1885–1891). Bio je zatim dugogodišnji predsjednik Družbe svetoga Ćirila i Metoda za Istru. Posebno se brinuo za svoj Krk (Kotarska gospodarska zadruga u Krku idr.), a još posebno za svoj rodni Vrbnik (Knjižnica obitelji Vitezić, Hrvatski dom i dr.). Umro u Krku 25. prosinca 1904., a pokopan u Vrbniku. Usp. Vj. SPINČIĆ, n. dj., 84–85; M. BOLONIĆ-I. ŽIC ROKOV, n. dj., 191; I. GRŠKOVIĆ, n. dj.; B. MILANOVIĆ, n. dj., 283–288; Petar STRČIĆ u više napisu i drugi.

32 Kapitularni vikar nakon smrti biskupa I. Vitezića – Matija (Miroslav) Celebrini. Roden u Rijeci 24. veljače 1816., zaređen za svećenika 29. prosinca 1839. Kanonik-dekan Stolnog kapitola u Krku, prosinodalni ispitivač, kapitularni vikar s.v. 1877–1880. Umro u Krku 19. prosinca 1887.

33 O. Jerko Malešić, franjevac trećoredac (glagoljaš), rođen u Dubašnici 1852. godine; u redu štilac (štioć) Mudroslovlja. Izdao propovijedi za svibanj koje su bile tiskane u Varaždinu. Umro u Zadru 2. svibnja 1891.

Parčiču i slijedeće: „Od našeg novog Biskupa ne čuje se ništa. Vlada pita račun istiniti prihoda i razhoda od svih dobara i ostalih povlasticah Biskupije (Mensae, etc.). Bojim se kako se glasa da ako vidi ona da ima brojiti neće već biti Biskupa; ako pak ne bude treba, ali malo, tad će dati ga možda!!!”

O. Carevko Buić piše Parčiču u Rim – u pismu iz Krka od 29. listopada 1878. – kako doznaje iz pouzdanih izvora da Crnčić nije „persona grata” u Beču. O tome mu piše: „Ovih sam dana imao priliku govoriti jednim prišlakom iz Trsta ter mi skrovito javi da Crnčić neće biti Biskupom, što je on od pouzdana izvora imao, poradi one knjižice što je bio napisao o potepuhom.”³⁴ To Vi mu možete skrovito i javiti da može razjasniti ako bi potriba bila u Beču”.

Pitanje imenovanja Vitezicevog nasljednika išlo je sporo i stoga o. Carevko piše Parčiču iz Krka (23. III. 1879.) slijedeće: „Za našeg Biskupa ni glasa nije, a *Loncina* (čini se kapitularni vikar Celebrini, op. M. B.) kaže da niti *tripla* još ni učinjena!”

Neimenovanje novog krčkog biskupa dalo je nekima povoda za govorkanje ne samo o osobi novog biskupa nego i o ukidanju krčke biskupije kako to proizlazi iz pisma kapitularnog vikara M. Celebrinija. Isti se obraća Parčiču pismom od 21. svibnja 1879, moleći ga informacije u vezi s njegovom raspravom s baštinicima dijela kuće njegova pok. brata u kojoj se nalaze krčki sud i zatvori. Zatim nastavlja o biskupiji: „Nu stoga što od kad pokojni biskup jest umro, nekoji iz neznanstva, nekoji pak iz nepoznatih njim uzroka tvrde da biskupska Stolica na Krk ne će se popuniti; pa i zato što u ovom slučaju Sud prešao bi u biskupski dvor a jedna stran istog dvora u tamnice bi se preokrenula te tako kuća gori navedena bi prazna ostala, ne znam što da učinim, dali imadem 1/2 kuće na javnu dražbu za 3700 f.[orinti] kupiti, ili pako drugim načinom se namiriti”.

U tu svrhu Celebrini moli Parčiča da mu javi što se u Rimu misli o popunjenju krčke Stolice i nastavlja: „Neželim znati tko je Biskupom predložen, nego dali se nalazi rasprava za popunjenje u tečaj?, dali imade nade da će i do kog mjeseca ili godine popunjenje ovo sliediti! Koje su zapreke k’ popunjenju? Šta bi morali žitelji Otokah (tj. biskupije, op. M.B.) učiniti za da popunjenje uskore.

Velika je nužda da se biskupska Stolica popuni jer imade siaset odraslih mladićah, muževah koji nisu krizmani. Ja poznam zakone i kako navadno takve rasprave na dugo se odvlačiju, mislim da to uzrok k’ tome jest, što vlada misli time nekoliko tisuća do popunjenja na stran metnuti”.

Celebrini misli da „Sveta Stolica nebi nikad pogledom na starost ove biskupie i zato što su tri biskupie u jednu spojene, mogla dati svoje privolenje na ukinutje. U onom pako slučaju da vlada i rimska Stolica odlučile bi biskupiu ovu ukinuti, onda morale

34 Vjerojatno se radi o knjižici koja je tiskana u dijalektu – u oktav-formatu bez naznake tiskare. Radi se naime o poslanici koju je napisao profesor u Rijeci Mato Gršković (rođen u Vrbniku 1835., umro u Zagrebu 1916.) u dogovoru s drom I. Crnčićem i Vrbničanimom Matom Brusićem. Bila je 1860. upućena stanovnicima otoka Krka, Cresa i Lošinja pozivom da se izjasne za pripajanje tih otoka Hrvatskoj, jer svaki se sa svojim voli, pa treba da se i Hrvat voli s Hrvatom te da se tako pomogne uskrisiti stara slavna Hrvatska. Ta poslanica nije bila austrijskim vlastima po volji te su naredile žandarima da ga uhapsu, ali on je uspio pobjeći. Usp. Vj. SPINČIĆ, n. dj., 96–97).

bi u biskupski dvor namestiti General-Vikara, ili semenište ili Gimnasium, realku ili drugi koji zavod kao Gospodarsko-šumarsko učilište na primjer križevačkog i to niži razdiel to jest za seljake. Ovo je jedno od najpotrebnih zavodah što trebamo”.

[Celebrini također javlja Parčiću da su na Krku brojni geometri koji do listopada moga urediti nove katastarske mape; da se 1. siječnja 1880. u Krku otvara carinarnica, te da će se uskoro održati izbori za općine i za carevinsko vijeće. U vezi s time dodaje: „Dabi Bog dao da budu izabrani sami naši (tj. Hrvati, op. M.B.) a ne pako italijanski ili autonomasi”.]

Toliko nategnuto pitanje približavalo se svome svršetku. Već se govori o novom krčkom biskupu. O tome o. Carevko Buić piše Parčiću iz Krka (17. studenoga 1879.): „Ne bi imao za sad što dalje Vam pisati izvan govorkanja da je preč. Feretić imenovan krčkim biskupom, a sega (- ovog) jutra da mu bi brzojavljeno iz Beča.³⁵ Upravo u ovaj Ponedjeljak govorio sam na dugo s' njime u mojoj sobi, ali ne odgovori drugo, već da „Biskupija hoće oštati i bit njoj imenovan biskup, ali da neće imati rožice!”

A za Crnčića mu piše: „Kažu da će Monsgr. Črnčić biti imenovan biskupom za ravnu Bosnu...”

Napokon se saznalo ono što se dugo očekivalo, tj. da je krčki kanonik Franjo A. Feretić imenovan krčkim biskupom. Za to je saznao i Parčić u Rimu³⁶ te mu u pismu od 16. siječnja 1880. izrazuje svoju radost i čestitku ovim riječima: „Srdcem se i dušom veselim što evo do skora ima dignuti sa sebe zalostno ruho mila mi domovina, a još radostnije to ćutim što je pao taj časni izbor na Vašu odličnu osobu, rodnoga našega mjesta treća dika i ponos.³⁷ Zato Vam iskreno čestitam, a i u Boga srdačno prosim da Vam udijeli moć i krepost na duhovnu korist povjerena Vam stada, srećno i dugotrajno tu čast obavljali”.

Zatim mu u ime bolesnog Crnčića, kome se Feretić bio obratio, odgovara o tzv. *processo Canonico* (rasprava koja se obavlja u Rimu) i o raznim taksama u vezi s imenovanjem biskupa. Za novoimenovane biskupe iz Austrije taj „posao to jest manipulaciju... pridržalo si je naše Poslaništvo za se, i to povjerilo sada nekome Palambi, koji da Vam je pisao o stvari”.

U vezi s Parčićevim pismom o. Carevko, prema zamolbi kanonika Fr. Feretića, piše Parčiću iz Krka (20. I. 1880.) slijedeće: „Sinoć prispi Prisvit.(lom) Feretiću Vaša knjiga od 16. tek. i nešto ga ražalosti u izreki, gdje kažete da mora po ruk *Palambe* opraviti tute *Processo Canonico*. Vi poznajete bolje od nas, ali i mi već ovdje jesmo osvjedočeni, da gledaju Talijančine, nas guliti što više mogu. Baš tako su i pokojnoga Vitezića, taj isti Palamba, čini ga platiti okolo 3000 Lira. Kad to bi se moglo i manjim opraviti.

35 Međutim, kanonik Fr. Feretić bio je imenovan krčkim biskupom dekretom cara Franje Josipa I. od 5. XII. 1879.

36 Vjerojatno obaviješten od kojeg prijatelja iz Krka.

37 Feretić je bio, naime, treći zastopni krčki biskup rodom iz Vrbnika. Prvi je bio Bartol Bozanić (1839–1854), drugi Ivan Vitezić (1854–1877) i treći Franjo Feretić (1880–1893). Vrbničani su stoga bili posebno ponosni. Prigodom njegova imenovanja biskupom Parčić je ispjevao prigodnu pjesmu koju je sam tiskao glagoljskim slovima u Vatikanskoj tiskari (Propagandi). Usp. M. BOLONIC-I. ŽIC ROKOV, n. dj., 115–116.

Isti uditor Papin, kako možete viditi u prepisu koga posla Črnčiću, ovlašćuje Feretića da si imenuje sam svoga Nadstojnika, sebi draga..." I tršćanski biskup Dobrila upozorio je Feretića da Palamba „znađe dobro češati" i zato ga opominje da taj posao obavi sam – bez Palambe. Stoga Feretić – preko o. Carevka – moli da ga on (Parčić) i Črnčić zastupaju kod Sv. stolice.

Nakon navedenog o. Carevko nastavlja: „Danas osam dana veliko veselje i zvonjenje ovdje bijaše porad javnog očitovanja Biskupskog imenovanja. Krčani sasvim da nisu posve zadovoljni ovom osobom, jer drže je škrtom,³⁸ dokazali joj veselje i zadovoljstvo i *Loncina* (čini se kapitularni vikar M. Celebrini, op. M.B.) izrekao kratkom besjedom svoju radost i veselje. Tada za nami Načelništvo i ostali..."

Ovdje donosimo mišljenje jednog svećenika krčke biskupije, više talijanskih nego hrvatskih osjećaja, o novoimenovanom biskupu Feretiću. Riječ je o dru Ivanu Bolmarčiću³⁹ koji u svojem pismu (pisano talijanski), datiranom u Cresu 21. siječnja 1880, piše Parčiću slijedeće: „...Imamo napokon Biskupa. Mr. Feretić uživa poštovanje sviju koliko zbog svoje sposobnosti toliko zbog svoje točnosti („per la sua coscienza esatta"); i zato je njegovo imenovanje općenito po volji i kleru i svjetovnjacima. Drži se da se neće otegnuti njegovo posvećenje ni njegovo ustoličenje”.

U nastavku mu javlja da creski nadžupnik-kanonik mons. Petris napušta službu i povlači se u stanje mira. Bolmarčić primjećuje da je to morao učiniti već mnogo prije, ali da ga je želja za krčkom biskupskom mitrom („L'incumbe della mitra episcopale di Veglia") vezala uz mjesto kojemu nije odgovarao. I sada kad je mitra prešla u ruke drugoga, napušta župu drugome – u još slabijem stanju...⁴⁰

O. Carevko Buić ponovno piše Parčiću (21. I. 1880.) o problemu takse za Feretića. U vezi s time piše mu slijedeće: „Presvitli (tj. Feretić, op. M.B.) želi da al Vi al Črnčić mu javite, da taksu koju bude imao platiti, hoćel moći ovršiti srebrom (tallari) jer zlato ima veliki prid, al ne bi mogao u talijanskoj harti i srdačno pozdravlja. Pisao mu Palamba-Caracciolo sad ovo po treći put i javlja da je primio Svedočbe po Črnčiću, a da će biti prekoniziran 27. tek.”

O Feretićeovom biskupskom posvećenju o. Carevko piše Parčiću (21. V. 1880.) ovoliko: „Prisvitli Feretić odputovao priko Rike u Trst gde će položiti prisegu, u prošasti pak Ponediljak, pak će krenuti put Gorice da bude posvećen na 23. tek. Nedelja prisv. Trojstva, u prisustvovanju Porečkog⁴¹ i Tršćanskog⁴² Biskupa. Po prilici dojučer petak

38 Krčani vjerojatno nisu bili zadovoljni s Feretićem iz političkih razloga. Feretić je, naime, bio hrvatski narodni zastupnik u istarskom saboru u Poreču, a Krčani su se u većini držali Talijanima i glasali su za talijanske zastupnike.

39 Dr Ivan Bolmarčić, rođen u Cresu 4. VI. 1836., ređen za svećenika 30. IX. 1859., doktor bogoslovlja. Bio je najprije nadžupnik-dekan u Osoru te začasni konzistorijalni savjetnik i prosinodalni ispitivač. Stekao je posebne zasluge svojim iskapanjima u Osoru, o čemu postoje njegove bilješke u Biskupskom ordinarijatu u Krku. Godine 1881. postao je kanonik, a zatim i prepozit stolnog kaptola u Krku. Umro u Krku 21. X. 1918.

40 Petris Lovro (Laurentius), rođen u Cresu 30. X. 1824. i zaređen za svećenika 24. X. 1847. Bio je nadžupnik-kanonik kolegijalne crkve u Cresu do 1880., dekan i školski nadzornik creskog dekanata, konzistorijalni savjetnik, apostolski protonotar, zatim biskup u Esboni („Vescovo di Esbon" - nadgrobni spomenik u Cresu). Umro u Cresu 31. VII. 1910. gdje je i pokopan.

41 Tj. biskupa Iv. Nep. Glavine.

42 Tj. biskupa Jurja Dobrile.

hoće se vratiti, a još ne zna kad će uzeti posjed. Jučer otišao ovaj kanonik Bozanić⁴³ i novi načelnik Pozzo⁴⁴ da mu dvore pri posvećenju”.

I na koncu još par kraćih informacija o biskupu Feretiću – prema pismima o. Carevka Buića Dragutinu A. Parčiću. U pismu od 9. rujna 1880. javlja mu kako Feretić i kao biskup i dalje podržava dobre i prijateljske veze s franjevcima trećorecima (glagoljašima) u Krku te mu u tom smislu piše: „...da prisvitli Biskup Feretić češće nas pohada...” A u pismu od 20. prosinca 1880. piše Parčiću: „Jučer povrati se prisvitli Biskup iz Trsta i kaže da idje nabolje prisvitlomu Dobrili. I Vitezić⁴⁵ došao jučer iz Beča. Božičevati u Krku. Bio sam pohoditi jednog i drugog. Pozdravljaju”.

O. Carevko Buić se u pismu od 9. listopada 1882. tuži Parčiću na biskupa Feretića kao da nije prijatelj glagoljice te mu u tom smislu piše: „I bivši Biskup Senjski, Vicko Šoić, napisao malu „Razpravu” od 18 strani varhu porabe i na obrambu glagoljice u Senjskoj Biskupiji... Što je Krčanin Šintić branio, sadašnji Vrbanski⁴⁶ Feretić zapuštjuje a zagarava Latinicu,⁴⁷ tako da još ni sada nedaio preporučiti zadnji naš Prilog⁴⁸ niti uložio u tom poslu slova, sasvim da se Vami obećal!...”

Prednje donosimo u uvjerenju da će ovi, iako skromni, podaci doprinijeti boljem poznavanju crkveno-političkih prilika u Austriji, posebno u Istri i na kvamerskim otocima.

43 Petar Bozanić, brat biskupa Bozanića, rođen u Vrbniku 5. III. 1823. i zaređen za svećenika 5. IV. 1845. Bio je župnik-dekan i kanonik stolnog kaptola u Krku te prosinodalni ispitivač. Umro u Krku 16. VIII. 1881.

44 Potomak poznate krčke plemićke obitelji Pozzo-Balbi.

45 Vidi bilj. 31.

46 Poznata je, naime, činjenica da su vrbnički svećenici svi od reda bili „popovi glagoljaši” i odlučni branitelji glagoljice (biskup Vitezić, dr. Parčić, dr. F. Volarić i dr).

47 Iz ovog se daje zaključiti da je bio pristaša onih koji su bili za tiskanje glagoljskih knjiga latinčkim slovima. Nije ni čudno kad je slabo poznavao glagoljicu (vidi u tekstu II, 2 pismo o. C. Buića od 28. VII. 1876) i stalno službovao u Krku koji je bio latinska župa.

48 Riječ je o Prilogu rimskom Misalu slovenskim ezikom (leta 1741.) v nemže Misi sveobštee crkve, za nekae mesta, i v tretiem čine sv. Frančiska služenie sdržet se koji je Parčić priredio već prije 1876. godine i koji je pregledao i odobrio krčki i porečki biskup. Bio je tiskan u tiskari Propagande troškom Provincije franjevac trećoredaca. Opširnije vidi: Stj. IVANČIĆ, n.dj., 160 i 199; M. BOLONIC, Tiskane glagoljske knjige krčkih glagoljaša, CCP 5/1980, 34 i 38. Na Krku je sačuvano 26 primjeraka istog Priloga.

ZUSAMMENFASSUNG

Dragutin A. Parčić, Leksikograf, Sprachforscher und Pionir der Photographie in Kroatien hat seine Handschriften, die glagolitischen Bücher und seine Korrespondenzen mit den berühmten Personen „STAROSLAVENSKOJ AKADEMIJI“ (Altslawische Akademie) testamentarisch hinterlassen. Unter Korrespondenz sind besonders interessant die Korrespondenzen mit den Mitgliedern der Franciskanische Provinz Tertius Ordinis (glagolitische Priester). Er selbst war auch Mitglied dieser Provinz bis zum Jahre 1876, als er zum Kanoniker des kroatischen Kollegs hl. Hieronimus in Rom ernannt war. Der Autor hat aus „Parčić Korrespondenzen“ jene Schriften ausgewählt, die sich an die Diözese Poreč-Pula, besonders im Bezug auf die Versetzung des Bischofs Juraj Dobrila nach Trieste, und an die Diözese Krk nach dem Tode des Bischofs Ivan Vitezić beziehen.

Die Korrespondenz behält die interessanten Angaben über die Kirchenpolitik der Oesterreich-Ungarische Monarchie in Istrien und auf Kvarner Inseln (Krk, Cres, Lošinj und Rab) und über ihr Verständnis des Patronats.